

Recordant el professor Géza Alföldy, membre del Consell Assessor de *Faventia* i doctor *honoris causa* per la UAB

Isabel Rodà

Universitat Autònoma de Barcelona
Institut Català d'Arqueologia Clàssica
isabel.roda@uab.cat
iroda@icac.net

Recepció: 12/12/2011

Foto C. Badia (03/05/2011)

El dia 6 de novembre de 2011 el fat ens va arrabassar un mestre, gran entre els grans, i un amic que sempre va estar i vàrem sentir al nostre costat. Géza Alföldy era hongarès de naixement, alemany d'adopció i tenia un cor de tarragoní de la *Hispania citerior*.

Estimava profundament tot el que és hispànic i en sabia apreciar les diferències, tant a l'època antiga com a l'actual. Era ben conscient que, per arribar a comprendre una realitat, no s'havien de manejar tan sols unes dades, sinó que també s'havia d'aprofundir en l'ànima d'aquells que les varen produir, així com conèixer el paisatge, el clima, els costums, la llengua de les distintes realitats socials, sense menystenir-ne

cap a favor d'una altra. Parlava moltes llengües i s'esforçava per entendre'n moltes més.

Tenia veritablement tot el món romà al cap i no importava en quin racó de l'immens Imperi es trobés: podia rememorar, al moment i amb un discurs coherent i entenedor, ja fossin els governadors provincials, els entrellats de la política o les relacions de les elits municipals, sempre amb un domini total i absolut de centenars de milers d'inscripcions romanes, tant gregues com llatines, font encara no esgotada per comprendre la vida a l'antiguitat.

Ha estat sens dubte un home excepcional i crec que al seu costat tots hem experimentat la sensació de tenir la sort de conèixer un nou Theodor Mommsen dels segles XX i XXI, que, a més, no defallia a fer partícips els qui tenia a prop dels seus coneixements i descobriments, amb un entusiasme especial vers els joves inquiets i coratjosos.

Quin hispà no es va sentir acollit pel professor Alföldy a Heidelberg amb tota generositat i els braços oberts? Som tants i són tantes coses que li hem d'agrair i que li agrairem sempre!

Repassem, encara que d'una manera indefectiblement resumida i parcial, malgrat que ens centrarem en *Hispania*, la seva trajectòria científica, que es trobava en plena potència productiva quan ens va deixar.

Va néixer a Budapest el 7 de juny de 1935 i li agradava celebrar sempre el dia del seu aniversari. Estudià a la Universitat de la seva ciutat natal i allà va fer les primeres passes al Museu d'Història i a l'Institut d'Història Antiga de la Universitat. El 1965, ja a Alemanya, fou col·laborador del Rheinisches Landesmuseum de Bonn i després desenvolupà la seva tasca docent a la Universitat. Ja el 1970, fou nomenat catedràtic de la Universitat de Bochum. La seva dedicació al tema de les *Hispaniae* havia començat un xic abans, el 1969, amb l'edició dels *Fasti Hispanienses*¹, obra que continua sent de consulta obligada. Tot seguit, començà a rebre els primers reconeixements a nivell nacional, ja que el 1971 fou elegit membre corresponent de la Real Academia de la Historia i també de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense. Eren els inicis d'unes relacions que no farien sinó créixer en el decurs dels anys de manera ininterrompuda i continua, ja que de seguida, el 1973, sortí a la llum el seu llibre *Flamines provinciae Hispaniae citerioris* com a volum VI dels annexos de l'*Archivo Español de Arqueología* i al mateix temps es publicava a València l'estudi sobre l'edetà *M. Cornelius Nigrinus Curiatius Maternus*².

Sempre recordava que va passar unes de les èpoques més felices de la seva vida a Tarragona quan, des del piset prop de l'amfiteatre, preparava l'edició de les inscripcions romanes de *Tarraco (RIT)*, que es va publicar el 1975, el mateix any que accedí a la càtedra de la Universitat de Heidelberg. Géza Alföldy tenia aleshores només quaranta anys justos³.

El mateix any 1975 va escriure una altra de les seves obres cabdals: la *Römische Sozialgeschichte*, amb edicions successives el 1979, el 1984 i una darrera revisió molt actualitzada, tot just acabada de sortir del forn el 2011. A Madrid se'n va fer una edició espanyola el 1987 i ara Géza Alföldy estava entusiasmat amb la preparació de la traducció castellana de la quarta edició, que tindrem aviat a les mans, però, malauradament, ell, que tant l'esperava, no l'haurà pogut veure⁴.

Durant les dècades de 1970 i 1980 va treballar també molt sobre el País Valencià i l'interior de la península Ibèrica. En són joies de la corona la *Res Publica Leserensis* i *Los Baebii de Saguntum* de l'any 1977, i el *Römisches Städtewesen auf der neukastilischen Hochebene* (1987)⁵. Foren els anys també de la publica-

1. *Fasti Hispanienses: Senatorische Reichsbeamte und Offiziere in den spanischen Provinzen des Römischen Reiches von Augustus bis Diokletian*, Wiesbaden, 1969.

2. ALFÖLDY, G.-HALFMANN, H. (1973), *El edetano M. Cornelius Nigrinus Curiatius Maternus, general de Domiciano y rival de Trajano*, València, Servicio de Investigación Prehistórica, Serie de Trabajos Varios, 44.

3. *Die römischen Inschriften von Tarraco*, Berlín, 1975, 2 vols., Madrider Forschungen, 10.

4. *Römische Sozialgeschichte*, 4. erweiterte und aktualisierte Ausgabe, Stuttgart, 2011.

5. *Res publica Leserensis (Forcall, Castellón)*, València, Servicio de Investigación Prehistórica, 1977, Serie de Trabajos Varios, 45 (text en castellà i alemany); *Los Baebii de Saguntum*, València, Servicio de Investigación Prehistórica, 1977, Serie de Trabajos Varios, 56 (text en castellà i en alemany); *Römisches Städtewesen auf der neukastilischen Hochebene. Ein Testfall für die Romanisierung*, Heidelberg, 1987, Abhandlungen der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, 3.

ció de *Drei städtische Eliten im römischen Hispanien* (*Gerión* 2, 1984, 193-238 i *HABES* 1, 1986), on va quedar ben clar el caràcter conservador de la societat i les institucions de *Saguntum*. Precisament pocs anys abans (1981) havia publicat sobre textos epigràfics de la ciutat a *ZPE* 41 i també a *AEArq* una recensió ben positiva del corpus recent de les inscripcions saguntines que havia estudiat en conjunt F. Beltrán (1980)⁶.

Géza Alföldy estava atent a qualsevol estudi sobre la història antiga i l'epigrafia de la península Ibèrica i no deixava de donar ni d'escriure el seu parer com quan als mateixos anys emeté el seu judici sobre la Galícia romana d'A. Tranoy (*Germania* 61, 1983) i també sobre l'exèrcit a *Hispania*, obra de P. Le Roux (*Gerión* 3, 1985)⁷. També, més enllà del mateix text, parava atenció a l'aspecte formal del monument epigràfic: recordo una visita al Museu d'Arqueologia de Catalunya quan només volia veure la distribució dels forats a la part superior del monument per mirar de comprendre la posició dels coronaments i les estàtues damunt dels pedestals. Era l'època en què preparava el seu dens treball, «Bildprogramme in den römischen Städten des Conventus Tarraconensis, das Zeugnis der Statuenpostamente», publicat dintre de l'homenatge a A. García y Bellido (1981)⁸.

El 1986, la concessió del Premi Gottfried Wilhems Leibniz de la Deutsche Forschungsgemeinschaft li permeté d'iniciar un projecte d'enorme transcendència i que els seus col·laboradors mantenen ben viu i amb plena expansió, segons els animava amb coratge el mateix Géza Alföldy: la constitució d'una base de dades epigràfiques que, ara com ara, és la més important⁹. En efecte, l'*Epigraphische Datenbank Heidelberg* és un dels fons de documentació més complet i acurat per endinsar-nos en el coneixement de l'antiguitat clàssica. En ella, les inscripcions de la península Ibèrica hi tenen un lloc ben destacat.

El 1987, l'Institut Arqueològic Alemany de Madrid, organitzà una important reunió molt renovadora i no exempta de polèmica. Les conclusions que Géza Alföldy en pogué extreure van ser una síntesi d'un equilibri exemplar, segons encara podem llegir al volum d'*Actes* publicat per W. Trillmich i P. Zanker¹⁰.

Al final de la dècada de 1980 i començaments de la de 1990, s'abocà a l'estudi de les inscripcions imperials de Roma, com a treballs previs al nou volum del *Corpus Inscriptionum Latinarum VI, pars 8* (publicat el 1996), al mateix temps

6. «Epigraphica Hispanica I. Neue und revidierte Inschriften aus Saguntum», *ZPE* 41, 1981, p. 219-243; «Ein Corpus der römischen Inschriften aus Saguntum und Umgebung. F. Beltrán Lloris, Epigrafia latina de Saguntum y su territorium (1980)», *AEArq* 54, 1981, p. 117-140.

7. «Zur Geschichte von Asturia et Callaecia. Bemerkungen zu Alain Tranoy, La Galice romaine», *Germania* 61, 1983, p. 511-528; «Hispanien und das römische Heer. Bemerkungen zu Patrick Le Roux, L'armée romaine et l'organisation des provinces ibériques d'Auguste à l'invasion de 409», *Gerión* 3, 1985, p. 379-410 (text revisat amb addenda a *Römische Heeresgeschichte. Beiträge* 1962-1985 [Mavors, Roman Army Researches III], Amsterdam, 1987, p. 482-513).

8. «Bildprogramme in den römischen Städten des Conventus Tarraconensis - Das Zeugnis der Statuenpostamente», *Homenaje a García y Bellido IV. Revista de la Universidad Complutense de Madrid* 18, 1979 [1981], p. 177-275.

9. <http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html>.

10. *Stadtbild und Ideologie. Die Monumentalisierung hispanischer Städte zwischen Republik und Kaiserzeit*, Munic, 1990, p. 401-405.

que dirigia l'*editio altera* d'aquesta ingent empresa, com a continuador del genial Mommsen¹¹. D'aquesta manera, s'enfrontà als textos fragmentaris, dels quals de vegades només quedaven els forats per inserir-hi les lletres de bronze. Amb autèntica màgia epigràfica, aconseguí, per exemple, extreure els secrets de l'obelisc del Vaticà, de la inscripció dedicatòria del coliseu i de la del temple d'August del fòrum, monuments emblemàtics que, com l'arpa del poeta G. A. Bécquer, esperaven una mà destra que no podia ser cap més que la de Géza Alföldy¹².

Aquest entrenament a la capital el duagué a enfrontar-se amb altres architectures no menys impactants d'*Hispania*. La seva primera experiència fou la de l'aqüeducte de Segòvia. El juliol del 1992 va passar dues extenuants jornades penjat d'una grua oscil·lant per tal d'interpretar en conjunt la perduda inscripció monumental que, amb tota raó, atribuï a l'emperador Trajà. Fou per a ell una gran experiència, una «aventura epigràfica» que vivia i recordava amb passió. Se'n va donar de manera quasi immediata difusió científica el 1992 a la revista *ZPE* (volum 94)¹³. Seguiren uns altres treballs i unes altres conferències arreu i, finalment, el 1997, publicà la monografia, juntament amb una altra inscripció edilícia molt estimada per ell, la de l'amfiteatre de Tàrraco¹⁴. Així sorgí el llibre *Die Bauinschriften des Aquäduktes von Segovia und des Amphiteaters von Tarraco*, publicada a Berlín i Nova York el 1997 com a volum 19 de la sèrie «*Madridrer Forschungen*».

El 2010 l'aqüeducte de Segòvia li proporcionà una altra alegria: l'edició castellana del text corresponent a la monografia que acabem d'esmentar. Fou impulsada pels Amics de l'Institut Arqueològic Alemany de Madrid, amb col·laboració de l'Obra Social i Cultural de Caja Segovia. L'edició sortí de les mans de J. Maier y Th. G. Schattner, que posaren tot el millor de part seva perquè tinguem a les mans el petit gran llibre vermell *La inscripción del acueducto de Segovia*¹⁵. Ara també és en marxa a Tarragona el projecte de traduir al català els nombrosos articles de Géza Alföldy, claus per conèixer amb més rigor l'antiga Tàrraco.

El gust per enfil·lar-se havia pres força en l'ànim de Géza Alföldy i, d'aquesta manera, volgué enfrontar-se a una altra arquitectura que guardava zelosament el seu

11. L'edició dels volums dedicats als magistrats i emperadors de l'immens corpus de les inscripcions de Roma (*CIL* VI, 8) va ser una tasca compartida amb el seu gran amic i epigrafista Silvio Panciera, catedràtic emèrit de la Universitat de Roma-La Sapienza.

12. *Der Obelisk auf dem Petersplatz in Rom. Ein historisches Monument der Antike*, Heidelberg, 1990 (*Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse* 1990, 2); «Eine Bauinschrift aus dem Colosseum», *ZPE* 109, 1995, p. 195-226; «Discussing the Colosseum Inscription», *Biblical Archaeology Review* 27, 6, 2001, p. 16-17. Les magnífiques reconstruccions de les inscripcions dedicatòries dels temples romans a *Mars Ultor* i als Diòscurs es troben a la seva obra recopilatòria *Studi sull'epigrafia augustea e tiberiana di Roma (Vetera* 8), Roma, 1992.

13. «Die Inschrift des Aquäduktes von Segovia. Ein Vorbericht», *ZPE* 94, 1992, p. 231-248 (= «Der Aquädukt von Segovia: Ein epigraphisches Abenteuer», *Akademie-Journal*, 1993/1, p. 19-26); «El acueducto de Segovia y su inscripción: dos decenios después de la "aventura epigráfica"», *Madridrer Mitteilungen*, 2011.

14. «Dues inscripcions monumentals de l'Amfiteatre de Tàrraco (estudi preliminar)», *L'Amfiteatre romà de Tarragona, la basilica visigòtica i l'església romànica*, Tarragona, 1990, p. 130-137, Taller Escola d'Arqueologia, Memòries d'Excavació, 3.

15. *La inscripción del acueducto de Segovia*. Con un apéndice de Peter Witte, Madrid, 2010.

misteri: l'arc de Medinaceli. Amb un dels seus grans amics i estret col·laborador dels darrers temps, J. M. Abascal, aconseguí interpretar l'arc com un monument en honor de la glòria imperial d'August a Domicià. Aquesta vegada, el llibre es titulà *El arco romano de Medinaceli (Soria, Hispania Citerior)* i es publicà a Madrid l'any 2002.

Un altre jaciment que el va atreure com un cant de sirena, també de la mà de J. M. Abascal, fou *Segobriga* (Conca). Els tresors epigràfics insospitats en aquesta petita ciutat de la Meseta foren posats a la vista de tothom gràcies a les excavacions de començament de la dècada de 2000, amb la qual cosa demostrà que una ciutat de l'interior podia assolir una riquesa i una propaganda tan impactants com una ciutat costanera. Els sorprenents resultats donaren lloc a dos articles de gran transcendència publicats als volums del *ZPE* dels anys 2003 i 2009¹⁶.

Com a director de l'*editio altera* del *Corpus Inscriptionum Latinarum*, impulsada per l'Acadèmia de Ciències de Berlín i Brandenburg, dedicà una cura especial per tal que el volum II d'*Hispania* tingués el tractament adient i la presència adequada. Fins ara n'han aparegut quatre volums, dos a cura del mateix Géza Alföldy i uns altres dos de dedicats al *conuentus Astigitanus* i al *conuentus Cordubensis* de la mà principal d'A. U. Stylow. El 1995, Géza Alföldy ens n'oferí el primer, dedicat a la part meridional del *conuentus Tarraconensis* i tot just el 3 de maig de 2011 vingué content, satisfet i orgullós a presentar-nos a la URV, a Tarragona, el primer dels tres volums que estava dedicant a *Tarraco*. No ens podíem imaginar que seria la darrera visita que faria a la seva estimada capital provincial.

Géza Alföldy va fer seva *Tarraco* des de la primera visita que hi va realitzar el 1968 i la ciutat li va correspondre. Aquí era admirat i estimat i foren moltes les ocasions que la visità, hi estudià i hi impartí cicles de conferències en les diverses seues en les quals ens embadalía a tots amb els seus infinits coneixements.

Sense cap pretensió ara d'exhaustivitat, sinó de recollir el més significatiu de la producció de Géza Alföldy sobre *Tarraco*, recordem que l'any 1975 va ser el del seu primer gran compromís tarragoní amb l'edició de les *RIT* i el 1981 va publicar *Die altëste Inschrift der iberischen Halbinsel* (*ZPE* 43), referent a l'epígraf de la deessa Minerva a la torre homònima de la muralla (*CIL* II2/14, 841). El 1977 publicà un estudi sobre l'onomàstica de Tarragona¹⁷. El 1978 escrigué la veu *Tarraco* per al suplement número 15 de la *RE*, del qual feu una adaptació per a la traducció catalana publicada com a número 8 de la sèrie «Forum» el 1991. El 1988 participà activament a la ciutat en el congrés *Religio Deorum*, publicat el 1992 i on Géza Alföldy ens oferí una completa visió sobre els cultes i la societat de *Tarraco* i d'*Hispania*¹⁸.

Els anys noranta també volgué participar en l'homenatge a J. M. Recasens tractant d'una inscripció funerària tarraconense del Baix Imperi (1992) i el 1996

16. ALFÖLDY, G.-ABASCAL, J. M.-CEBRIÁN, R. (2003), «Nuevos monumentos epigráficos del foro de Segobriga», *ZPE* 143, 2003, p. 255-274 (primera part) i p. 217-234 (segona part); ABASCAL, J. M.-ALFÖLDY, G.-CEBRIÁN, R. (2008), «Lápida funeraria de M^r. Valerius Spantamicus de Segobriga», *ZPE* 168, p. 279-282.

17. «L'onomastique de Tarragone», a: *L'onomastique latine*, París, 1977, p. 293-295.

18. «Tarraco y la Hispania romana: cultos y sociedad», *Religio deorum. Actas del Coloquio Internacional de epigrafía Culto y sociedad en Occidente*, Sabadell, 1992, p. 7-26.

reconsiderà la valuosa lectura i interpretació de X. Dupré sobre l'arc de Berà (*Klio* 78)¹⁹. El 1997 completà l'estudi sobre la inscripció més llarga de l'Imperi romà, la d'Elagàbal de l'amfiteatre, la qual de nou havia sotmès a examen exhaustiu a *CIL* II2/14, 921. L'any 2000 ens oferí una genial restitució d'una inscripció molt fragmentària corresponent a la placa en pedra local d'Alcover dedicada a Gneu Domici Calví, patró de *Tarraco* que així mateix ho havia estat d'*Emporiae*²⁰. El 2001 volgué, a més, enriquir el catàleg de l'exposició *Tarraco, porta de Roma* amb un text dedicat a *Tarraco, capital de la província més gran de l'Imperi romà*. El 2002 va encertar de ple en la interpretació del text de Tàcit i la localització del temple d'August en l'article sobre *Tarraco, in omnes provincias exemplum*²¹. El 2003 va fer la primera gran conferència al recentment inaugurat Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), al qual sempre va donar suport i va impulsar i del qual era membre del Consell Científic Assessor. També dintre de la sèrie «Las capitales provinciales de Hispania», dirigida pel també enyorat X. Dupré, bon amic de Géza Alföldy, redactà una sucosa introducció històrica (Roma 2004)²².

Catalunya sencera li va voler demostrar agraïment i reconeixement. D'aquesta manera, el 1991, fou elegit membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans i el 2001 se li atorgà la Creu de Sant Jordi.

També la seva relació amb la Universitat Autònoma de Barcelona va ser llarga i intensa. La primera vegada que hi va impartir una conferència a la Facultat de Lletres va ser el 1977. Venia amb tot el prestigi i l'aura d'un gran professor alemany que acabava de publicar les *RIT* (i només tenia quaranta-dos anys). Tots el tractàvem amb el màxim respecte i admiració. Quan era a punt de començar la lliçó, un becari, sol·lícit, li va voler omplir el got d'aigua i, ai las!, es va vessar sobre els apunts del professor. Tots ens vàrem quedar astorats... Géza Alföldy, sense immutar-se, els va eixugar dient: «No us amoïneu gens ni mica, si veiéssiu quantes fitxes meves he tacat amb vi...». Se'ns va ficar tots a la butxaca i la nostra admiració pel seu tarannà humà encara va créixer més. Seguidament, el nostre reconeixement científic va ser total durant i després de l'esplèndida lliçó magistral que ens va oferir, amb els seus propis dibuixos en paper quadriculat, una autèntica autòpsia gràfica del text que sempre va practicar.

Dos forts lligams l'unirien per sempre a la UAB. En primer lloc, era membre del Consell Assessor de *Faventia* i l'any 1988 se li va concedir el primer dels múltiples doctorats *honoris causa* que rebria en el futur, en una cerimònia molt càlida

19. «Una inscripción funeraria de Tarraco del Bajo Imperio», *Miscel·lània arqueològica a Josep M. Recasens*, Tarragona, 1992, p. 13-17; «Der römische Bogen über der Via Augusta bei Tarraco (Arc de Berà) und seine Inschrift», *Klio* 78, 1996, p. 158-170.

20. «Wann wurde Tarraco römische Kolonie?», *EPIGRAPHAI. Miscellanea epigraphica in onore di Lidio Gasperini I*, Tivoli, 2000, p. 3-22, Ichnia. Università degli Studi di Macerata, Collana del Dipartimento di Scienze Archeologiche e Storiche dell'Antichità 5.

21. «In omnes provincias exemplum: Hispanien und das Imperium Romanum», *Hispania terris omnibus felicior. Premesse ed esiti di un processo di integrazione. Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli, 27-29 settembre 2001*, Pisa, 2002, 183-199.

22. «Introducción histórica», a: DUPRÉ, J. (ed.) (2004), *Las capitales provinciales de Hispania 3. Tarragona - Colonia Iulia Urbs Triumphalis Tarraco*, Roma, p. 7-14 (traducció catalana a la qual ens referirem més endavant).

a l'auditori de la Facultat de Lletres. Eren moments encara inicials de la vida acadèmica de la UAB i les mancances eren notòries. Per exemple, hi havia la bandera alemanya, però no teníem pas l'hongaresa... Un gran centre floral blanc, vermell i verd i una cançó varen ser dignes representants dels colors i de la pàtria originària del professor Alföldy, que, a partir d'aquell moment i amb el seu discurs sobre Tàrraco i l'Imperi romà, quedava incorporat al claustre de professors de la UAB.

L'any 2006 Géza Alföldy caigué malalt. Per poc, una malaltia mal diagnosticada no se'n s'emporta. Al Congrés Internacional d'Epigrafia Grega i Llatina d'Oxford del 2007, tots els participants vàrem subscriure uns vots perquè la salut el tornés a acompanyar, com també ho havíem fet a Tudela pocs mesos abans en una reunió que va donar lloc a un llibre sobre les *Hispaniae* (Tarragona 2009) dedicat a ell²³. Semblava que les esperances eren minses, però, a partir de 2008, es començà a produir el miracle. D'aquesta manera, la primera setmana de juny de 2008, se sentí amb forces per fer un primer viatge i, naturalment, fou a Tarragona. Estava molt més prim, dèbil i el cansava parlar, però el seu cervell funcionava al cent per cent. Ho vàrem poder comprovar quan l'acompanyàvem a veure les inscripcions ja conegudes o les noves que s'havien descobert, com quan vàrem anar a veure plegats a ca la Garsa l'angle del pedestal en honor de *L. Rutilius Pudens Crispinus* (CIL II2/14, 992a), que fins aquesta troballa era conegut com a governador només en una inscripció de Roma. L'entusiasme i la concentració en la feina eren les pròpies de l'investigador jove amb la curiositat intacta, però la ciència era la de l'erudit seriós i madur.

En aquest primer viatge de 2008, també va pronunciar al MNAT una extraordinària conferència amb motiu de la presentació de la traducció al català del llibre *Tarraco*, al qual hem al·ludit més amunt, editat el 2004 i del qual el mateix Géza Alföldy n'era coautor. En el mateix viatge, l'Ajuntament de Tarragona li va lliurar, per tots els seus innombrables mèrits, la medalla d'argent de la ciutat.

Després, el 29 d'abril de l'any 2009, la URV el va acollir entre els seus com a doctor *honoris causa*. El discurs que va pronunciar, carregat d'emoció, es va centrar en la informació que les inscripcions de *Tarraco* proporcionen sobre els diferents estaments socials de la ciutat, que era molt oberta als immigrants.

L'octubre del 2010 va inaugurar, al paranímf de la URV el curs sobre la *Tarraco* cristiana, organitzat per l'INSAF i l'ICAC, amb una conferència curulla d'informació ben manejada i entreteixida per tal de conformar un panorama renovat del segle III dC. Ara el text d'aquesta conferència és en premsa i haurà de ser, malauradament i per força, un treball pòstum²⁴.

La darrera vegada que Géza Alföldy va venir a Tarragona va ser el mes de maig de 2011. Venia amb un grup de col·legues i estudiosos als quals acompanyava per Tarragona amb passió i tota mena d'informacions, no solament arqueològiques i epigràfiques, que conformaven, tanmateix, l'eix de les seves inimitables explica-

23. ANDREU PINTADO, J.-CABRERO PIQUERO, J.-RODÀ DE LLANZA, I. (eds.) (2009), *Hispaniae. Las provincias hispanas en el mundo romano*, Tarragona, Institut Català d'Arqueologia Clàssica.

24. «El Imperio romano durante los siglos II-III: continuidad y transformaciones», a: MACIAS, J. M.-MUÑOZ, A.-PÉREZ, M. (eds.), *Tarraco Christiana Civitas*, en premsa.

cions tan clares i documentades. La tarda del dia 3 presentà, al paranimf de la URV, el volum del *CIL* II2/14, impecable en la forma, ja que, per primera vegada, cada inscripció del corpus s'acompanya de la foto corresponent, com en el contingut. L'estudi de cadascuna de les fitxes de les 384 inscripcions llatines, més les 17 de gregues, és un compendi per si mateix, perquè té en compte tots els elements i la contextualització històrica i topogràfica. Un model que cal seguir, encara que Géza Alföldy ens ha deixat el llistó molt alt. Cal dir també que, per fer-ne la redacció en llatí, Géza Alföldy no necessitava traductor.

Va tornar a ser a Barcelona un més després i encara vaig poder gaudir d'una bona vetllada amb ell en aquell restaurant de la plaça del Pi que li agradava tant. No podia suposar que ja no el tornaria a veure ni a gaudir del seu mestratge, de l'amistat i dels consells que em brindava, moltes vegades en forma de correus electrònics.

Som molts els qui ens costa acostumar-nos a obrir el correu electrònic i no trobar-hi cap missatge seu. El darrer que la majoria vàrem rebre va ser aquell en què ens feia saber amb alegria desbordant que, el dia 9 de novembre, se n'anava a rebre el desè doctorat *honoris causa* a Corfú, a la Universitat de la Jònia. Suposo que entre tots li vam col·lapsar el correu amb felicitacions ben entusiastes mentre ell empenia viatge a Grècia. Però allà l'esperava un altra cita més fatídica, ja que, a l'Acropoli d'Atenes, el cor li va fallar. Traslalsat per la visió sempre impactant, li va sortir de l'ànima dir que seria bonic morir en aquell lloc, davant del Partenó. I ai, els déus de l'Olimp el varen escoltar de manera immediata! Els que ens quedem hi hem de trobar algun consol. Pensar que no va patir, que l'escenari de la seva mort va ser el millor per al gran estudiós de l'antiguitat, que se'n va anar quan estava en la plenitud total i que hagués estat pitjor que la silenciosa malaltia anterior se l'hagués emportat, que hem tingut la sort d'haver-lo conegut i que la seva herència és immensa i ens acompanyarà per sempre. La raó de les raons és forta, però els sentiments tenen uns altres camins i saben que no en tenen prou amb la raó.